

Хананасв С. В., Хананасва Г. В.
Дніпропетровська академія музики імені М. Глінки (м. Дніпро)

КОНВЕРГЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРОДІЙНОЇ КОМІЧНОЇ ОПЕРИ «ЯК В ДАЛЕКУ ДАВНИНУ» В. МАРТИНЮК)

УДК 78.083
ID ORCID 0000-0003-1353-0310
DOI 10.33625/2409-2347-2020-2-123-127

Хананасв С. В., Хананасва Г. В. Конвергентність сучасного творчого процесу (на прикладі української пародійної комічної опери «Як в далеку давнину» В. Мартинюк)

Метою статті є дослідження основних сучасних мистецьких засад конвергентного творчого процесу, який ґрунтується на культурно-історичних і мистецько-світоглядних чинниках буття музично-театрального сьогодення. **Методологія** дослідження заснована на визначенні дослідницьких стратегій у вивченні тенденцій сучасного підходу до вирішення творчих завдань і визначає застосування наступних методів: історико-культурологічного, мистецтвознавчого, філософсько-естетичного, компаративного, а також методу теоретичного аналізу та синтезу. **Наукова новизна** полягає в концептуалізації сучасних мистецьких тенденцій музичного театру як осередку національної культури держави та просвітництва. **Висновки.** Існування мистецьких паралелей акцентує увагу на новому підході в реалізації творчих ідей під час побудови музично-театрального твору й театральної вистави. Так жанрові малюнки родової пам'яті авторів утілюються та стають мистецьким проектом. Загальні ознаки твору, його зв'язок із фольклорними жанрами, традиційність фабули та характерологічних рис дійових осіб підсилюють пародійний ухил комічної опери В. Мартинюк «Як в далеку давнину». Саме так художній простір детермінує іронічне бачення сьогодення, екстраполює уявлення про історичне минуле, увічне пам'ять прашурів.

Ключові слова: конвергентна діяльність, пародійна комічна опера, постмодернізм, гра, іронія, жанрові малюнки.

Хананасв С. В., Хананасва А. В. Конвергентность современного творческого процесса (на примере украинской пародийной комической оперы «Как в далекую старину» В. Мартинюк)

Цель статьи заключается в исследовании основных современных художественных принципов конвергентного творческого процесса в искусстве, основанного на культурно-исторических и мировоззренческих факторах существования музыкальной и театральной жизни настоящего времени. **Методология** научного процесса основана на выборе исследовательских стратегий в изучении тенденций современного подхода к решению творческих задач, что определило использование следующих методов: историко-культурологического, искусствоведческого, философско-эстетического, компаративного, а также метода теоретического анализа и синтеза. **Научная новизна** состоит в концептуализации современных тенденций в искусстве музыкального театра как центра национальной культуры государства и просветительства. **Выводы.** Существование параллелей в искусстве акцентирует внимание на новом подходе в реализации творческих идей во время выстраивания музыкального произведения и спектакля. Так жанровые зарисовки родового памяти авторов воплощаются и становятся художественным проектом.

Ключевые слова: конвергентная деятельность, пародийная комическая опера, постмодернизм, игра, ирония, жанровые зарисовки.

Khananaev S., Khananaeva A. The convergence of current creative process (on the example of Ukrainian parody comic opera “How is the far from ancient” by V. Martyniuk)

The purpose of this scientific article is the research of the basic modern artistic foundations of convergent creative process which formed on cultural-historical and artistic-worldview factors of existence of musical-theatrical present. The methodology of this presented investigative article is based on the choice of research strategies in the study of tendency in current approach to solve creative problems and the application of such methods of research as: historical-cultural, art criticism, philosophical-aesthetic, comparative and also the method of theoretical analysis and synthesis is determined. The scientific novelty of this research exploration is in the conceptualization of current artistic tendency of music theatre as the focus of State National culture and enlightenment. The way of creating artwork from appearance of an artistic idea, through thorns of its musical-literary incarnation to the stage realization of art creation is retraced.

The main scientific material from the presented article. The cooperative work on the artistic composition for stage embodiment from idea the order of theater is the contemporary tendency of the last time in the artistic life of opera house and music-dramatic theaters. The authors of libretto and stage music work together in the light of the fact that genre is fundamentally synthetic. Underlined, the success of a theatrical performance depends from the quality of literature background, from the specialized music, from the successful directing and professional talented theatrical performers.

Accentuated that the concrete vocational process of development for stage composition affirms many professional questions. Among them we are specifically marking such as how to create a story for dignified musical and dramatic embodiment, how to make its dynamic process on the theatrical stage, how to stay into the actual and real theatrical laws, regulations and during to keep artistic plot; how to connect, bind all story emotions by musical characteristics of stage persons as well as musical leitmotifs, how to cross the plastic of speaking characteristics into professional music area, how to make the narrow and straight vocational music action, how to divide the story lines in the general music occupational process? Not only authors but the direct are putting this question in front of himself.

The modern musical theater in contemporary artistic area is becoming the center of convergent activity. The all parts from building of theatrical performance have to be direct to the description of different musical and various literature codes. The score of presented theatrical composition is vocal-instrumental version of contemporary world's sounding. There is integration of general attributes of professional musical performance, a namely the love, the

magic of overcome concrete obstacles, carnival (into our version – evening sitting).

On first view, the love takes the place on the background of theatrical plot, general story into the underlined stage composition. Nevertheless, the love is fundamental purpose, magistral vector of the all plot and, certainly, musical dramatic. The love have to be the central red line in the process of specifically building for direct conception of the all, holistic theatrical performance.

The author of music for this opera is Valentina Martyniuk, which is remarkably, enormously talented composer and knowledgeable specialist as well as eminently high spirit personality. There is deeply authentic connected with natural rhythmic of contemporary sounding area into her creative works. Valentina Martyniuk is implementing of artistic creative idea almost in the full genre spectrum. But, necessarily to underline, on the our investigative opinion, artistically-creative credo of composer in references to the working for opera has amazingly got absolutely modern, new individual understanding.

The composer of this comic opera is delighting musical idea through the prism of dramatic material. This creates unquestionably, unconditionally the new attributes to the destination of creative image of outstanding and amazingly unrepeatable Ukrainian composer. The celebrated musical master is building artistically musical mine plot in overall material opera, reinforcing expression of dramatic conflict as well as pulling on the mine theatrical stage the enormous, huge natural emotions. The renowned and essentially particularized composer has enormously exactly found the innovational not only extraordinary compaction of professional musical expressive means, but into intonation and harmonic consolidation of primary scouse from artistic colors. Exactly this is concentration her wide and enormously bright, brilliant musically artistic nature.

The conclusions from the presented investigative article. The existence of artistic parallels focuses on new approach of implementation of creative ideas during the construction of musical-theatrical works and theatrical performances. Thus genre drawings of the authors' ancestral memory are embodied and became a creative project.

The artistic ideas of contemporary time from the multised area postmodern art are realizing, brilliant incarnating into the new life by means of convergent artistically creative activity. The fundamental process of national identification, understanding of private place in the world culture persistently demands the emergence in the art the concrete artistic compositions with nationally folklore theme, bright and characteristically profound ideas. Authors of comic opera or genre pictures from family memory approve hope that presented theatrical composition will find the enormously huge employment, specialized stage applying and will be using for quality particularized preparing of nationally identified, Ukrainian musical and theatrical specialists.

Keywords: convergent activities, parody comic opera, postmodernism, acting, irony, genre drawings.

Постановка проблеми. Нещодавно на сцені Кам'янського музичного коледжу була здійснена постановка пародійної комічної опери «Як в далеку давнину». Напередодні клівір цієї опери у форматі навчального посібника був надрукований видавництвом «ЛПРА» в місті Дніпро. Автором музики нової опери є заслужений діяч мистецтв України В. Мартинюк, лібрето Г. Хананаєвої та Н. Котенжи. Головні герої — молода закохана пара, яка долає всілякі перешкоди, що встають на шляху до їхнього

щастя. Кохання, оптимізм, молодість перемагають та тріумфують у фіналі опери.

Проблематика статті полягає в дослідженні сучасних тенденцій у багатомірному просторі мистецьких процесів побудови та реалізації художніх ідей. Автори, зокрема, фокусують увагу на конвергентності сучасного творчого процесу як важеля культурної картини сьогодення. Але вбачається також і зворотний аспект публікації — вагоме значення національної самоідентифікації.

Актуальність пропонованого дослідження зумовлюється появою в мистецькому житті ще одного твору на національну українську тематику, що потребує аналізу явища в широкому дискурсивному полі. Характерною рисою «сміхової» культури є намагання наблизити естетичні категорії високого та низького в мистецтві.

Аналіз досліджень і публікацій. Ступінь наукової розробки проблеми «сміховий світ» (за висловом О. Соломонової [7]) як словосполучення набув наукового статусу в спадку М. Бахтіна [1]. Подальшу теоретичну розробку це поняття отримало в науково-дослідницькій діяльності Ю. Лотмана [3]. Серед робіт, присвячених проблемам сміху в музиці, вирізняються монографії Л. Данько [2] та О. Соломонової [7].

Дослідженням історії розвитку жанру побутової комічної опери займалась також І. Сикорська. У її дисертації на здобуття ступеня кандидата мистецтвознавства «Українська комічна опера: генезис, тенденції розвитку» прослідковано еволюцію цього жанру, існування якого зумовлено насамперед виразними особливостями національної самоідентифікації [6].

Метою статті є дослідження основних сучасних мистецьких засад конвергентного творчого процесу, який ґрунтується на культурно-історичних і мистецько-світоглядних чинниках буття музично-театрального сьогодення України.

Матеріалом дослідження є українська пародійна комічна опера «Як в далеку давнину» відомої композиторки з м. Дніпра, викладача Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки, заслуженого діяча мистецтв України Валентини Мартинюк.

Зв'язок із науковими та практичними завданнями. Дослідження здійснено згідно з навчальними планами з циклу дисциплін професійної і практичної підготовки фахівців спеціалізацій «Хорове диригування» та «Академічний спів» спеціальності «Музичне мистецтво» у Дніпропетровській академії музики ім. М. Глінки.

Виклад основного матеріалу. Світ сучасного музично-драматичного мистецтва оперує як традиційними концептами, так і неологізмами в процесі постановки та вирі-

шення виконавсько-творчих завдань. Побудова художньо-образних сфер, фабула, сюжетні лінії, музичні характеристики героїв, лейтмотиви, мізансцени, метроритм і динаміка сценічної дії тощо складають традиційний набір, який у дієвій площині оперної вистави допомагає відтворити як мінімум три глобальні ідеї: літературну, музичну та постановочну. Культурний простір ХХІ століття пропонує митцям монтажність, кліповість, мікшування, ремінісценції, алеаторику, а також синергетику й ін.

Поєднання зусиль у створенні мистецького проєкту є продуктивним методом у сучасній мистецькій практиці. Алгоритм дій передбачає проходження шляху від народження художньої ідеї до її сценічного втілення. В етимології слова «опера» закладено як першоджерело мовну одиницю «справа».

Робота над проєктом пародійної комічної опери «Як в далеку давнину» являє собою мистецький експеримент, де мають бути задіяні всі складові творчого процесу, від виникнення літературної ідеї, крізь тернії її образного музично-літературного втілення, до сценічної реалізації художнього продукту.

Завдяки мобільності умов здійснення загальної творчої ідеї, надзвичайно поширюється площина застосування різноманітних методів, за допомогою яких утілюється проєкт. Крізь призму культурних механізмів постмодернізму, комунікативності стильових ознак викристалізувались сукупні напрацювання. Створення даного мистецького продукту не було регламентовано стійкими правилами, скоріш самі правила виникали у процесі побудови твору. Непідпорядкованість стильовим ознакам, своєрідна еkleктика, використання класичних методів взаємодії персонажів мають у творі іронічний присмак. Адже, наголосимо, опера пародійна.

Наслідування жанрових ознак комічної опери навмисно підкреслено авторами: застосування типажів, тривіальність фабули й сюжетних ліній, натяк на фольклорно-побутову складову дії опери та ін. На наш погляд, метод мікшування рис нового та традиційного дозволяє перекинути арку в минуле задля сканування сучасності.

Основним важелем натхнення в побудові літературної основи та музичних характеристик персонажів є інтерпретаційна свобода, багатоваріантність тлумачення сценічних образів, вибудовування режисерської концепції опери. Присутність авторів нівельовано постмодерністським принципом відсутності «Я». Єдиним, що консолідує авторів та виводить їхню думку в поле зору глядачів, є основна ідея твору, яку висловлено в хорових сценах (пролог і фінальний хор): *«Поки сміємось, ми не здаємось, щоб Україна вільно жила!»*.

Автори навмисно, ще на етапі побудови фабули опери, відмовилися від спроб дослідження глибинних проблем буття; проводячи наскрізну лінію в «безодню історичного минулого», начебто спостерігають жанрові малюнки, знайомі з дитинства, котрі є уламками родової пам'яті народу, з яким митці себе ототожнюють.

Теза про те, що світ треба не розуміти, а приймати — й у сприйнятті життя як художнього твору «грати» в реальність, підкреслює постмодерністську алюзивність жанрових замальовок. Мистецтво — гра, опера — гра, життя — гра, все це — без пошуку сенсу, без розподілу на правих та винуватих, на чорне й біле, на добро і зло, на переможців та переможених. «Гра — це особливий тип світогляду, сукупність певних форм людської діяльності. Це вільна діяльність, яка скоюється не з примусу, а безкорисливо. Для неї є властивою якістю імпровізації, несподіванки, парадоксальності. Гра використовується як метафора людського існування, починаючи з античних часів і до сьогодні» [4, с. 80]. Дія опери йде до фіналу лише за законами жанру, крізь іронію, гумор, гротеск, глузування, підносячи фабулу людських пригод-замальовок у пародійному ключі.

Троп-іронію закладено в самій ідеї створення опери. Навмисно відверте плагиатування образів персонажів твору, запозичення їхніх характерних рис — такий підхід уже є іронією. Усе, що відбувається на сцені під час вистави, глядач має впізнати й ототожнити з власним життєвим і глядацьким досвідом. Усі дійові особи мають аналоги в історії української музики та драматургії. Це сучасні пародії на вже існуючі пародії гротескних рис людської сутності.

Комічна побутова опера в українській музичній культурі представлена у творчому доробку С. Гулака-Артемівського («Запорожець за Дунаєм») та М. Лисенка («Наталка Полтавка»). Саме ці твори явили собою перші спроби опанування оперного жанру на українську тематику. І, зауважимо, це — комічні опери. Принципи побудови української комічної опери було запозичено з її західноєвропейських аналогів: італійської опери буфи, французької комічної опери, німецького та австрійського зингшпіля. Сам сюжет комічної опери часто не є суто комедійним, він скоріш побутовий. Елементи комедійності полягають у ситуативному розвитку та особливостях будови характерів дійових осіб. Такі риси — результат наслідування традицій вертепу, італійської комедії масок та інтермедії як вільного номера в драматичному творі, основу котрого складає поєднання ліричного та комічного.

Яскравою тенденцією останнього часу в мистецькому житті оперних і музично-драматичних театрів є сумісна робота над твором

для сценічного втілення на замовлення театру. Віддаючи належне тому, що жанр у своїй основі синтетичний, автори лібрето та музики працюють разом. Успіх театральної вистави однаковою мірою залежить і від якості літературної основи, і від музики, і від вдалої режисури, талановитих виконавців.

Творчий тандем у процесі роботи над оперним твором ставить багато питань:

- як створити сюжет, гідний музичного та драматичного втілення?
- як зробити його динамічним?
- як, дотримуючись фабули, залишитись у рамках театральних законів?
- як пов'язати всі сюжетні перипетії музичними характеристиками дійових осіб та лейтмотивами?
- як пластику мовних римованих характеристик перевести в музичну площину?
- як побудувати наскрізну музичну дію?
- як відокремити сюжетні лінії в загальному музичному потоці?

Усі ці питання ставлять перед собою не тільки автори, а й, безумовно, режисер.

Музичний театр у сучасному мистецькому просторі стає осередком конвергентної діяльності. Усі складові процесу побудови театральної вистави мають бути спрямовані на дешифрування музичних, а також літературних кодів. Партитура твору — це вокально-інструментальна версія звучання сучасного світу, де інтегровані загальні ознаки музичної вистави: кохання, містика подолання перешкод, карнавал (у нашій версії — вечорниця).

На перший погляд, в означеному творі кохання знаходиться на периферії сюжету. Але саме воно, кохання, є основною метою фабули та музичної драматургії й має бути червоною стрічкою в побудові режисерської концепції вистави. Тема кохання в оперній музиці традиційна, завжди актуальна та хвилююча.

Автор музики розглядуваної опери — Валентина Мартинюк. Вона є надзвичайно талановитою композиторкою, обізнаний фахівець та високодуховна людина. У її творчому доробку глибинна автентичність вплетена в біоритміку сучасного звукового простору. «Методи роботи автора з фольклорним матеріалом далекі від традиційних і забезпечують синкретичне поєднання стилю в різних жанрових проявах. Постмодерністські методи й автентичність — силогізм творчого почерку композиторки, де автентичне — відзеркалення минулої епохи, а постмодернізм — усвідомлення важливості новацій та переломлення методів західно-європейського мислення. Риса творчого почерку композиторки — зв'язок з народною музикою — має особливе значення в наш час, період активного відродження української національної культури» [7, с. 158].

Валентина Мартинюк реалізує власні творчі ідеї майже в усьому жанровому спектрі. Але, на наш погляд, її творче кредо в роботі над оперою набуло іншого виміру. «Бажання зробити музику видовищною приводить композиторку до введення елементів театралізації у будь-які жанри. Тяжіння до театру виявлено у створенні музики до спектаклів “Паризькі сни”, українського водевілю “По-модньому” за п'єсою М. Старицького» [8, с. 15].

Висловлювання музичної ідеї крізь призму драматургічного матеріалу надало творчому обличчю автора нових рис. Побудова музичного контрсюжету в загальній тканині опери підсилила експресію драматургічного конфлікту та виштовхнула на поверхню, на авансцену твору, первинність почуттів. Композиторка знайшла інноваційне не в екстравагантному нашаруванні музичних засобів, а в інтонаційно-гармонічному накопиченні першоджерельних барв, що є сутністю її мистецької природи. Науковець А. К. Постава стверджує: «Своєрідне і невимушене використання народнопісенних інтонацій, а також особлива теплота, емоційна відкритість приваблює у творчості В. Мартинюк» [5, с. 44].

Висновки. Загальні ознаки твору, його зв'язок з фольклорними жанрами, традиційність фабули та характерологічних рис дійових осіб (типажів) підсилюють пародійний ухил комічної опери Валентини Мартинюк «Як в далеку давнину». На нашу думку, саме так художній простір детермінує іронічне бачення сьогодення, так екстраполює уявлення про історичне минуле, увічне пам'ять пращурів. Так крізь мистецтво життя сміється над собою.

Художні ідеї сьогодення в багатовимірному просторі постмодерністської культури втілюються в життя завдяки конвергентній творчій діяльності. Процес національної самоідентифікації, усвідомлення власного місця у світовій культурі потребують появи в мистецькому загалі творів на національно-фольклорну тематику. Автори пародійної комічної опери — жанрових малюнків родової пам'яті — висловлюють сподівання, що означений твір стане у пригоді та буде використаний для якісної фахової підготовки національних кадрів.

Література:

1. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. Москва : Художественная литература, 1975. 504 с.
2. Данько Л. Г. Комическая опера в XX веке : очерки. Ленинград : Советский композитор, 1986. 176 с.
3. Лотман Ю. Культура и информация. Лотман Ю. Статьи по семиотике культуры и искусства. Санкт-Петербург : Академический проект, 2002. С. 143–153.
4. Максименко М. О. Специфика феномена и понятия гри как культурной универсалии (у контексте сучасного музичного мистецтва). *Музичне мистецтво і культура*. Одеса : Друкарський дім, 2005. Вип. 6, кн. 2. С. 78–83.

5. Поставна А. К. Хорова творчість дніпропетровських композиторів 80-х років. *Музикознавство Дніпропетровщини*. Вип. 1. Дніпропетровськ : Юрій Сердюк, 2002. С. 42–47.
6. Сікорська І. М. Українська комічна опера: генезис, тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. мистецтв. : 17.00.02 / Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Київ, 1993. 20 с.
7. Соломонова О. Б. «Когда смеется лицо — вместе с нами веселится ум»: Смеховое зазеркалье русской музыкальной классики : монография. Киев : Задруга, 2006. 380 с.
8. Щитова С. А. Развитие традиций А. Штогаренка у творчості В. Мартинюк (до ювілею 100-річчя від дня народження А. Штогаренка). *Музикознавство Дніпропетровщини*. Вип. 3. Дніпропетровськ : Юрій Сердюк, 2003. С. 12–16.

References:

1. Bakhtin, M. (1975). *Voprosy literatury i estetiki. Issledovaniya raznykh let* [Questions of literature and aesthetics. Studies of different years]. Moscow : Khudozhestvennaya literatura. (In Russian).
2. Danko, L. G. (1986). *Komicheskaya opera v XX veke* [Comic opera in the XX century]. Leningrad: Sovetskii kompozitor. (In Russian).
3. Lotman, Yu. (2002). Kultura i informatsiya [Culture and Information]. In Yu. Lotman, *Stati po semiotike kultury i iskusstva* [Articles on semiotics of culture and art] (pp. 143–153). St. Petersburg: Akademicheskii proekt. (In Russian).
4. Maksymenko, M. O. (2005). Spetsyfika fenomena i poniatia hry yak kulturnoi universalii (u konteksti suchasnoho muzychnoho mystetstva) [The specificity of the phenomenon and the concept of play as a cultural universality (in

- the context of contemporary music art)]. In *Muzychne mystetstvo i kultura* [Musical art and culture] (issue 6(2), pp. 78–83). Odesa: Drukarskyi dim. (In Ukrainian).
5. Postavna, A. K. (2002). Khorova tvorchist dnipro-petrovskykh kompozytoriv 80-kh rokiiv [Choral creativity of Dnepropetrovsk composers of the 80's years]. In *Muzykoznavstvo Dnipropropetrovshchyny* [Musicology of Dnipropetrovsk region] (issue 1, pp. 42–47). Dnipropetrovsk: Yurii Serdiuk. (In Ukrainian).
6. Sikorska, I. M. (1993). *Ukrainska komichna opera: henezys, tendentsii rozvytku* [Ukrainian Comic Opera: genesis, tendencies of development]. (Extended abstract of PhD thesis). Tchaikovsky National Academy of Music (Kiev Conservatory), Kyiv, Ukraine. (In Ukrainian).
7. Solomonova, O. B. (2006). “Kogda smeetsya litso — vmeste s nami veselitsya um”: *Smekhovoe zazerkale russkoi muzykalnoi klassiki* [“When a face laughs, the mind rejoices with us”: The laughing mirror-glass of a Russian classic]. Kiev: Zadruga. (In Russian).
8. Shchitova, S. A. (2003). Rozvytok tradytsii A. Shtoharenka u tvorchosti V. Martyniuk (do yuvileiu 100-richchia vid dnia narodzhennia A. Shtoharenka) [The development of A. Shtoharenko's traditions in the work of V. Martyniuk (to the anniversary of the 100th of A. Shtoharenko)]. In *Muzykoznavstvo Dnipropropetrovshchyny* [Musicology of Dnipropetrovsk region] (issue 3, pp. 12–16). Dnipropetrovsk: Yurii Serdiuk. (In Ukrainian).

Рецензент: Громченко В. В., кандидат мистецтвознавства, доцент, проректор з наукової роботи, Дніпропетровська академія музики імені М. Глінки (м. Дніпро)

Стаття надійшла до редакції 01.12.2019